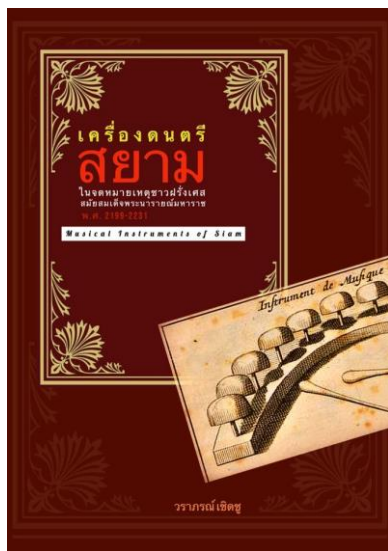

บทความวิจารณ์หนังสือ :
เครื่องดนตรีสยามในจดหมายเหตุชาวฝรั่งเศส
สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ.2199-2231

Book Review :
Siamese's Musical Instruments in French Archives
In The Great King Narai in 2199-2231BE

อานันท์ นาคคง *¹

Anant Narkkong *¹

หนังสือเครื่องดนตรีสยามในจดหมายเหตุชาวฝรั่งเศสสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ.2199 - 2231 โดยผู้เขียน ดร.วรภรณ์ เชิดชู นอกจากจะเป็นการรวบรวมเอกสารจำนวนมากจากต้นฉบับหรือเอกสารแปลที่เป็นจดหมายเหตุของราชทูตชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาเยือนกรุงสยามเมื่อราวกว่า 365 -333 ปีที่แล้ว หากแต่ยังได้รวบรวมเอกสารชั้นรองอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้เขียนได้ทำหน้าที่ ของการเป็นนักประวัติศาสตร์

(historian) ทั้งโดยตรงคือการทำงาน historiography ชำระ ตรวจสอบเอกสาร การวิพากษ์ การสังเคราะห์ ใช้ระเบียบวิธีศึกษาวิจัยอย่างมีวินัย และโดยทางอ้อม คือ

* corresponding author, email: annkann@gmail.com

¹ คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹ Faculty of Music, Silpakorn University

การโยงความรู้เรื่องดนตรีวิทยา (musicology) ที่มีความหลากหลายกว่าคำว่าดนตรีไทย-ดนตรีสากล กลั่นกรองออกมาเป็นงานนิพนธ์ที่อธิบายช่วงเวลาหนึ่งของการปรากฏตัวของเครื่องดนตรีสยามในเอกสารที่ผ่านสายตาชาวต่างชาติ และย้อนกลับไปชวนพินิจให้เห็นถึงมิติของวัฒนธรรมดนตรีที่มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งในประวัติศาสตร์กรุงสยามอีกด้วย

ผู้วิจารณ์เริ่มต้นจากการพินิจที่ชื่อเรื่องของหนังสือที่ผู้เขียนตั้งชื่อในการเลือกประเด็นการศึกษาของผู้เขียน คงไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ต้องพบเจอกับอุปสรรคที่สำคัญหลายประการ ซึ่งถ้าหากไม่นับรวมอุปสรรคด้านภาษาที่ผู้วิจารณ์ไม่สันทัดจะวิจารณ์ ก็ถือว่าเป็นอุปสรรคที่ถูกประทับตราว่าอดีตของอาณาจักรแห่งหนึ่งที่เคยมีบทบาทมากในแผ่นดินสุวรรณภูมิ/อุษาคเนย์นี้ ต้องเดินทางย้อนเวลาไปในช่วงเวลาดังกล่าวเช่นเดียวกันกับนักประวัติศาสตร์คนอื่น ๆ อีกหลายคนที่เคยเดินทางมาก่อนหน้าที่จำเป็นต้องรู้จักการคัดสรรชิ้นงานเอกสาร เข้าใจการเก็บตัวอย่างข้อมูล ผสมผสานกับเอกสารอื่น ๆ ที่ต้องนำมาเทียบเคียง เพื่อให้การอธิบายความหมายของสิ่งที่ศึกษามีน้ำหนักที่ชัดเจนและเชื่อถือได้มากขึ้น ปริมาณของบรรณานุกรมทั้งที่เป็นภาษาฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย รวมกันจำนวนเกือบสองร้อยเล่ม/สองร้อยแหล่งข้อมูล ร่วมกับการจัดทำอภิธานศัพท์/ดัชนีค้นคำที่ลำดับอักษรท้ายเล่มอีกจำนวนมาก รวมทั้งภาพถ่ายประกอบฉบับร้อยภาพ และตารางสรุปประเด็นศึกษาที่อ่านง่ายเข้าใจได้ชัดเจนถึง 14 ด้าน ข้อมูลเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องมือในการเอื้ออำนวยให้การทำความเข้าใจกับเรื่องเล่าหลัก คือเครื่องดนตรีสยามในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ซึ่งถือว่าเป็นยุคสมัยที่อาณาจักรแห่งนี้มีความรุ่งเรืองสูงสุดในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการค้า การศาสนา หรืออื่นใด

โจทย์ที่ทำทายเป็น ผู้เขียนจะอธิบายเรื่องราวของวัฒนธรรมดนตรีในช่วงเวลาอดีต ที่เรียกว่ารุ่งเรืองเพื่อพูนนี้ให้ผู้อ่านทั้งหลายที่ล้วนเป็นผู้ที่เกิดไม่ทันได้ตระหนักในคุณค่าของดนตรีสยามครั้งกรุงศรีอยุธยาได้อย่างไร การอธิบายครั้งนี้ ผู้วิจารณ์และผู้อ่านในฐานะผู้ที่ขาดภูมิรู้ทางประวัติศาสตร์ไทย หรือแม้แต่ในยุคสมัยใกล้เคียง

กับที่เราเกิดมา ซึ่งความจริงหลายอย่างต่างถูกปกปิดและบิดเบือน แล้วเราในฐานะผู้อ่านจะเชื่อถือข้อมูลจากการนำเสนอในหนังสือเล่มนี้ได้หรือไม่ และเราจะได้อะไรจากการที่จะต้องอ่านหนังสือเล่มหนากว่า 406 หน้าเล่มนี้

ผู้วิจารณ์พบรายชื่อเอกสารสำคัญที่ผู้เขียนหนังสือได้รวบรวมและวิเคราะห์ โดยเน้นข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการบันทึกอย่างเป็นทางการโดยกลุ่มอาคันตุกะที่เข้ามากรุงสยามในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทำหน้าที่เป็นราชทูตสื่อสัมพันธ์ทางการเมืองและการค้าขายโดยตรงระหว่างสองอาณาจักรที่อยู่ห่างไกลกัน กับอีกกลุ่มที่เข้ามาทำการสำรวจตรวจตราสภาพการณ์ต่าง ๆ ของเมืองสยามในเวลานั้น และเมื่อได้กลับไปยังฝรั่งเศส ก็ได้ถ่ายทอดสิ่งที่พบเห็นออกมาเป็นเอกสารจำนวนมากถึง 82 ฉบับ ในที่นี้มีเอกสาร 20 ฉบับ ที่นับได้ว่าเป็นจดหมายเหตุทางดนตรีที่ชัดเจน โดยมีผู้บันทึกจำนวน 18 คน (บางคนบันทึกมากกว่า 1 ฉบับ) ในจำนวนนี้มีบางท่านที่เป็นที่รู้จักกันบ้างแล้วในแวดวงประวัติศาสตร์ดนตรีไทย อาทิ Simon de La Loubere, Guy Tachard, Nicholas Gevaise, Chevalier de Chaumont ซึ่งเคยมีการถอดความรู้เรื่องดนตรีจากเอกสารของท่านเหล่านี้ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเครื่องดนตรี บทเพลง สถานะทางดนตรีในสังคมเมืองอยุธยา บทบาทหน้าที่การใช้งาน และการทบทวนเรื่องสุนทรียศาสตร์ข้ามวัฒนธรรม แต่ก็ยังมีอีกหลายชื่อของนักบันทึกข้อมูลที่ถูกหยิบยกขึ้นมา ในฐานะของผู้ให้ข้อมูลที่น่าจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาในเชิงลึกและกว้างขึ้น อาทิ Piere Davity, Jacques de Bourge, Francios Pullu, Jean-Baptise Tavernier, Claude de l'Isle, Francois Timoleon de Choisy, Claude Ceberet, Robert Challe, De la Touche, Claude de Forbin, Monsieur Lucien Lanier, Adrien Launay และ Joachim Bouvet ในความรู้สึกส่วนตัวของผู้วิจารณ์ งานเอกสารชื่ออื่น ๆ ที่ไม่คุ้นเคยเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ชวนให้สำรวจเรื่องราวของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมกรุงศรีอยุธยามากขึ้น และหากโยงไปถึงรายชื่อของนักบันทึกจดหมายเหตุอีกจำนวนหนึ่ง ที่ผู้เขียนได้รวบรวมรายชื่อไว้อีก ในบทสำรวจภาพรวม ก็น่าจะเห็นเครือข่ายการทำงานของอาคันตุกะชาวฝรั่งเศสที่เป็นประเทศมหาอำนาจในทางวัฒนธรรมเมื่อสามศตวรรษที่ผ่านมาเพียงใด หรือ

อาจจะต้องสำรวจต่อไปถึงเอกสารการเดินทางของอาคันตุกะกลุ่มอื่น ๆ ด้วย ก็จะต้องเป็นการสานต่อความรู้ของหนังสือเล่มนี้ และยังมีประโยชน์ในเชิงดนตรีวิทยา เปรียบเทียบอีกส่วนหนึ่งด้วย

นอกจากหนังสือเล่มนี้จะนำเสนอข้อมูลให้เห็นบทบาทของผู้บันทึกข้อมูลในอดีตแล้วนั้น ยังได้เห็นบทบาทของผู้แปล (translator) ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทย ให้ผู้เขียนหรือผู้ที่สนใจได้ค้นคว้าประวัติศาสตร์ชุดเดียวกันนี้ได้นำมาศึกษา โดยนักแปลที่มีบทบาทอย่างมากคือ สันต์ เทวรักษ์ โกมลบุตร (สันต์ ท.โกมลบุตร) และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ นักแปลที่มีบทบาททรงลงมา ได้แก่ ปทุมรัตน์ วงศ์ดนตรี, ดวงเพ็ญ พันธุ์พงษ์ เพียงฤทัย ตันติธีรวิทย์, กรรณิการ์ จรรย์แสง, ปรีดี พิศภูมิวิถิ, หม่อมเจ้าดำรงสดารง เทวกุล, เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค), สิทธา พินิจภูวดล, ปอล ซาเวียร์, อรุณ อมาตยกุล, อารี สวัสดิ์, หลวงจินดาสหกิจ (ละม้าย ณะศิริ), แม้นมาศ ชาลิต, คณะกรรมการราชบัณฑิตยสภา, เจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์ ซึ่งในจำนวนนี้ งานแปลของสันต์ ท.โกมลบุตร และของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ถูกหยิบยกมาใช้ในบทวิเคราะห์ดนตรีมากกว่างานแปลของบุคคลอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีการเอ่ยถึงนักประวัติศาสตร์ดนตรีไทยที่ทำการศึกษาก่อนหน้าผู้เขียน ซึ่งใช้งานเอกสารแปลขึ้นเดียวกัน แต่อาจจะตีความเหมือนหรือต่างกับฉบับดังกล่าวนี้ก็ไม่ได้ อาทิ เทอร์รี อี. มิลเลอร์ (Terry E Miller), ธนิต อยู่โพธิ์, สัจด์ ภูเขาทอง, อุดม อรุณรัตน์, ปัญญา รุ่งเรือง ฯลฯ ซึ่งควรทำการวิพากษ์ เช่นเดียวกัน เพื่อนำเสนอให้เห็นว่างานแปลเอกสารก่อนหน้านั้น ถูกใช้งานไปในแนวทางใด และมีผลอย่างไรต่อการศึกษาดนตรีไทยในเชิงประวัติศาสตร์

ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งที่ถือเป็นเรื่องใหญ่ในหนังสือเล่มนี้ ไม่ใช่เรื่องตัวเอกสารหรือสิ่งที่ถูกแปล ใครเขียนจดหมายเหตุ ใครแปลจดหมายเหตุ ไม่ใช่ความยิ่งใหญ่ของราชสำนักแต่ประการใด แต่หัวใจหลักคือการอธิบายสิ่งที่เรียกว่า "ดนตรี" ด้วยความรู้สึก (sense) ของสิ่งประดิษฐ์/เครื่องมือสร้างเสียง ที่เรียกว่า “เครื่องดนตรี” (Musical Instrument) อันมีรูปร่าง ลักษณะ โครงสร้าง วัสดุ การประดับประดา อายุขัย

แหล่งค้นพบ ชื่อสมมติเรียก ลักษณะเสียงที่พรรณนาได้เป็นตัวภาษา กระทั่งความเชื่อหรือเรื่องเล่าที่ผูกติดกับเครื่องดนตรีในสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างมากในการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีทุกยุคสมัย ของมนุษย์จำพวกที่ถูกเรียกว่านักดนตรีวิทยา (Musicologist)

ผู้เขียนนำจุดแข็งของการศึกษาประวัติศาสตร์ดนตรีวิทยาว่าด้วยระบบของเครื่องดนตรี (Organology) มาเป็นพื้นที่หลักในการจัดบทสนทนาของจดหมายเหตุต่าง ๆ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ฉายภาพให้เห็นว่า ช่วงเวลาสามสิบปีที่เอกสารความทรงจำของชาวฝรั่งเศสกลุ่มหนึ่งที่มีต่อดินแดนสยามนั้น มีอะไรที่ควรค่าแก่การกล่าวถึง และมีอะไรที่ยังทำหน้าที่ส่งสารมาถึงผู้คนในช่วงเวลาอื่น ๆ แม้ในช่วงเวลาปัจจุบัน

จากระบบการจำแนกเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่คุ้นเคยกับคำว่าดีดสี่ตีเป่า ผู้เขียนได้ใช้ระบบความคิดในการจำแนกเครื่องดนตรีที่เป็นสากลวิถี (Universality) และมากกว่านั้นคือแนวคิดระบบของเครื่องดนตรี (Organology) ที่นักมานุษยวิทยาดนตรี (ethnomusicologist) นิยมใช้ในการบอกเล่าสิ่งประดิษฐ์ที่เรียกว่าเครื่องดนตรี นั่นคือการศึกษาที่ว่าด้วยระบบอคูสติค/การสั่นสะเทือนของวัตถุที่เป็นตัวกลางในการกำเนิดเสียง อันมีกลุ่มเครื่องกระทบ (Idiophones) กลุ่มเครื่องลม (Aerophones) กลุ่มเครื่องหนัง (Membranophones) และกลุ่มเครื่องสาย (Chordophones) ในจำนวนนี้พบว่าเครื่องดนตรีทั้งหมด 24 หน่วย (มีชื่อเรียกบางหน่วยมากกว่า 1 ชื่อ) เครื่องกระทบและเครื่องหนังมีปริมาณมากที่สุดอย่างละ 7 หน่วย เครื่องเป่ามี 6 หน่วย ส่วนเครื่องสายมีน้อยที่สุด 4 หน่วย ชื่อเรียกหน่วยเครื่องดนตรีมีความหลากหลาย ทั้งที่เป็นชื่อพ้องคำพ้องเสียงสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียน ชื่อที่เป็นคำท้องถิ่น ชื่อที่เป็นคำแปลใหม่ในมิติเวลาใหม่ ผู้เขียนใช้เนื้อที่จำนวนมากของหนังสือในการเปิดบทสนทนาเกี่ยวกับความเหมือนความต่างทาง organology ของบรรดาเครื่องดนตรีที่เป็นวัฒนธรรมร่วมในเอเชียไปจนถึงวัฒนธรรมดนตรีโลกได้อย่างน่าสนใจ อาทิ การพูดถึง เครื่องกระทบโลหะ ในด้านของ “ระฆัง”-“โหม่ง”-“เหม่ง”-“ฆ้องชัย”-“ฆ้องวง”-“ฉิ่ง-ฉาบ”-“มโหรีทีก”

การพูดถึง “กลอง” ในด้านของ “กลองชัย”-“กลองศึก”-“กลองชนะ”-“กลองโยน”-“กลองสองหน้า”-“กลองหน้าเดียว”-“กลองใหญ่”-“โพน”-“ตะโพน”-“ตะลุงปึงปึง”-“ปึงปึง”-“กลองทัด” ฯลฯ ผู้วิจารณ์เห็นว่าอันที่จริงงานนิพนธ์นี้ อาจเป็นร่องรอยให้นักประวัติศาสตร์ดนตรี/นักดนตรีวิทยา/นักมานุษยวิทยาดนตรีท่านอื่น ๆ ได้นำไปต่อยอดบทสนทนาต่อไปได้อีก ถ้าหากเปิดใจคุยกันได้ในพื้นที่ก่อนและหลังประชาคมอาเซียนนี้

ข้อค้นพบบางประเด็นที่ผู้วิจารณ์ยังรู้สึกว่าจะไม่ใช่คำตอบที่ชัดเจนของการศึกษาในภาพรวม นั่นคือบทบาทหน้าที่ (Role & Function) ของดนตรีในช่วงรัชกาลพระนารายณ์มหาราช ในที่นี้ผู้เขียนสรุปความว่ามี 5 ด้านคือ 1) การประโคมในพิธีราชภูฏ (พิธีศพ, แต่งงาน, ประเพณีพิธีกรรม) 2) การประโคมในพระราชพิธี (พระบรมศพ, ขบวนต้อนรับพระราชสาสน์, การเสด็จพระราชดำเนินของกษัตริย์, ขบวนแห่เครื่องไทยทานของกษัตริย์, การแจ่งข้าวถึงแก่กรรม, การเข้าเฝ้า) 3) ดนตรีประกอบเกียรติยศ/ฐานันดรศักดิ์ 4) ดนตรีกองทัพ-การสู้รบ 5) ดนตรีในกิจกรรมความบันเทิงของชาวสยาม ซึ่งมาถึงคำว่า “ชาวสยาม” นี้ อาจเป็นปัญหาในการตีความเชิงชาติพันธุ์และสังคมวัฒนธรรม ที่ประกอบสร้างขึ้นในอดีตความเป็นกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะช่วงเวลาที่เราจะพูดถึงเรื่อง ลำดับเหตุการณ์ของการไปมาหาสู่ของผู้คนและขบวนการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมีความซับซ้อนหลายมิติ รวมทั้งการที่กลุ่มเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองของสยาม ณ เวลานั้น "เพลงนอกศตวรรษ" ที่ถูกทอดทิ้งจากเอกสารฉบับแล้วฉบับเล่าเหล่านี้ ถือเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้ามเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของบทบาทหน้าที่ดนตรีที่ผู้เขียนทำหน้าที่เป็นนักประวัติศาสตร์สรุปมาให้ผู้อ่านเห็นนั้น ก็เป็นเรื่องที่ควรค่าแก่การเคารพในการที่ชาวสยามรุ่นบรรพบุรุษได้ให้พื้นที่แก่ดนตรีอย่างมีนัยยะสำคัญ จนเป็นสิ่งที่คนต่างชาติต่างวัฒนธรรมสามารถยอมรับนับถือ และนำมากล่าวถึงได้ในเอกสารฉบับแล้วฉบับเล่า หากจะเปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบัน เป็นความน่าเสียดายทั้ง ๆ ที่ในปัจจุบันนี้มีสื่อเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยมากกว่า และมีความสะดวกสบาย

ในการเดินทางไปมาหาสู่ของผู้คน แต่กลับทำให้ไม่เห็นคุณค่าในวัฒนธรรมดนตรี อันเป็นรากเหง้าได้อย่างโลกอดีต

จุดเด่นของการทำงานที่ทำให้หนังสือเล่มนี้มีเอกภาพ (Unity) และแสดงถึงการจัดการองค์ความรู้ที่เข้มแข็งที่สุด (The Uniqueness of Knowledge Management) คือการหาทางสรุปรวมข้อมูลเกี่ยวกับคำว่า “ดนตรีสยาม” Siamese Music ที่แม้ว่าจะจับต้องไม่ได้ในเชิงวิทยาศาสตร์เสียง แต่ว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก มีสิ่งที่สามารถเชื่อมโยงกันได้มากที่สุด นั่นคือ “เครื่องดนตรีสยาม” วัตถุที่ถูกกล่าวถึงทั้งในเชิงภาพเขียนลายเส้น ในเชิงการเอ่ยชื่อเสียงเรียงนาม ทั้งคำที่สะกดทับศัพท์ ลงไปในขณะนั้น กับคำที่นักเขียนจดหมายเหตุนำมาเทียบเคียง อันเป็นคำศัพท์ดนตรีที่แพร่หลายในยุโรปในช่วงระยะเวลาเดียวกัน อีกทั้งถ้อยคำที่เป็นการพรรณนา (Descriptive Ethnography) ถึงเครื่องดนตรี/อากัปกริยาการสร้างเสียง/คุณลักษณะของเสียง ที่บรรยายด้วยภาษาฝรั่งเศสต้นฉบับ และกระบวนการถอดความรู้/แปลโดยนักแปลชาวไทยในยุคสมัยต่าง ๆ (ซึ่งมีทั้งความเป็นแปลอย่างยุติธรรม ตรงไปตรงมา แปลตรงบ้างไม่ตรงบ้าง แปลอย่างชาตินิยม ถึงขั้นเหยียดคนอื่นไปด้วยอย่างน่าตกใจ)

ถ้าพิจารณาในทางมานุษยวิทยาดนตรี ความโดดเด่นของการอ่านและการทบทวนสิ่งที่ปรากฏโดยถ้วนทั่วมากกว่าตัวภาษา คือ "ตำแหน่ง/โอกาส/เวลา" ของ "การปรากฏตัว" ของข้อมูลที่เรียกว่า "ดนตรีของคนสยาม" การปรากฏเรื่องเล่าในหน้ากระดาษที่เป็นเอกสารการเดินทางในกำกับของอำนาจรัฐ การโยกภาพเขียนภาพถ่าย ตลอดจนความหลากหลายของข้อมูล นอกจากจะทำให้ผู้อ่านได้รู้จักกับสิ่งที่เรียกว่าดนตรีแล้ว ยังจะทำให้ผู้อ่านได้รู้จักกับมุมมอง โลกทัศน์ของ "คนนอก" ที่เข้ามาสัมผัสสัมพันธ์กับดนตรีในช่วงเวลานั้น ว่าเขาเหล่านั้นมีพื้นฐานความคิดกับสังคมสยามเป็นอย่างไร มีความรับรู้กับสิ่งที่เรียกว่าดนตรีระดับใด มีทัศนคติกับดนตรีที่อยู่ในวิถีชีวิตของ "คนใน" อย่างไร ในช่วงเวลานั้น และอาจจะตั้งคำถามต่อไปว่า คนนอก-คนในในยุคนี้ มองสิ่งที่เรียกว่า "ดนตรีไทย" อย่างไร

ประเด็นสำคัญสุดท้ายที่ต้องกล่าวถึง คือการสื่อสารเนื้อหาของหนังสือ ผู้เขียนใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจได้ง่าย ไม่ใช่ศัพท์สำนวนที่ต้องสะดุดตีความ และก้าวข้ามความท้าทายเรื่องภาษาข้ามวัฒนธรรม (Language Across Culture) และการเปลี่ยนแปลงทางภาษาข้ามมิติเวลา (Language Change Over Time) รวมทั้งการทำให้ระเบียบวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์เชิงภาษาศาสตร์ Historical Linguistics เป็นสิ่งที่น่าสนใจ และเป็นเสน่ห์ที่สัมผัสได้ทันทีของหนังสือประวัติศาสตร์ดนตรีไทยเกิดใหม่เล่มนี้

ผู้วิจารณ์เชิญชวนให้ผู้ที่รักในวิชาประวัติศาสตร์ได้อ่านหนังสือดี ๆ เล่มนี้ด้วยกัน และขอชักชวนให้ผู้ที่มีโอกาสอ่านหนังสือเล่มนี้ไปแล้ว หรืออ่านในสิ่งที่ผู้วิจารณ์ได้เปิดบทสนทนาในกาลต่อไปตามสมควร และถ้าหากจะมีการจัดเวทีสัมมนาวิชาการทางประวัติศาสตร์ดนตรีไทยในอนาคตอันใกล้ไกล ผู้วิจารณ์ขอเสนอให้ท่านผู้มีอำนาจในการจัดเวทีการสัมมนา ได้เชิญผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ไปเป็นหัวใจของการสัมมนาด้วย เพราะผู้วิจารณ์เชื่อว่า ผู้เขียนหรือ ดร.วราภรณ์ เชิดชู มีเรื่องเล่าระหว่างบรรทัด ระหว่างหน้ากระดาษ ที่นำไปสู่การเรียนรู้กับผู้เขียนได้อย่างมากมาย

บรรณานุกรม

วราภรณ์ เชิดชู. (2563). **เครื่องดนตรีสยามในจดหมายเหตุชาวฝรั่งเศสสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. 2199-2231**. พิษณุโลก: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.